

ЗАМІСТЬ АВТОБІОГРАФІЇ

Свободистодва

Був такий будинок на вулиці Свободи під номером сто два. Я тримаю в руках дві фотографії — вид з вулиці і з двору — все, що від нього залишилось. Зараз на його місці купа уламків, а згодом виросте нова багатоповерхівка, і повісять на її стіні емальовану табличку з номером — 102. Відсічуть минуле, і будинок без пам'яті, гонорово виблискуючи вимитими шибками, зверхньо поглядатиме на пожежну каланчу.

Я уявляю, як його ламали. Спочатку знесли високий зелений паркан з воротами і хвірткою, лавочку і квітничок під нашими вікнами — там росли матіоли, незабудки і «лускунчики». Потім підйомний краник, пихкаючи, підняв на тросі камінь, розгойдав його і кинув — раз, другий, третій... З жалісливим деренчанням потекли вниз шибки, просів дах, зарипіли половиці тьотіфросиноного другого поверху, піднялася хмара порохи і деревної порохні... Ось уже оголилась пічка — як сором'язливо вона зіщулилась від яскравого світла...

Довкола неї тулилась наша трикімнатна квартира, якою я бігала *вкруговеньку*, хапаючи на ходу *покрошихину* морковку і родзинки, виколупані з сірих хрущовських булочок. Мурка дисципліновано їхала за мною в коробці з-під взуття...

Але вже і пічка пускає клуби цегляного диму, обсипаючи коричневим порохом кинуту кимось ляльку з відірваною ногою. От і все. Вляглися тріски поточених жучками колод. Тихо скимлить серед уламків ніким не помічений домовичок. Розходяться сусідські діти. Пожежна каланча розгублено дивиться то на порожнє місце, то на свої забрьохані боки.

Я тут народилась. Тут народились моя мама, її сестра, мама моєї мами і шестеро її братів і сестер. Скільки дитячих голосів пам'ятають ці уламки, місце яким тепер на звалищі моєї пам'яті...

Тут я вчилась ходити — у плюшевій утепленій шапці, бо непропорційно велика голова переважала, і я щосили бахалась нею об підлогу... На отій кривій березі мама готувалася до шкільних іспитів... А отам стояв вічно зачинений сарай, де серед старих діжок, відер і мітел жила відьма з блакитними очима, і ми підглядали за нею крізь шпарини, — де вона ховається тепер?..

А за сараєм росла картопля і вічнозелені помідори, які до кінця жовтня ледве встигали почервонішати на підвіконнях між вазонками пеларгоній. Там починались володіння підземних

драконів. Коли заходило сонце, вони вилізли через тріщини в землі (Мурка шипіла й задкувала) і повз кокоринський флігель пробирались під тьотіфросин ганок. Незабаром тріщини заасфальтують, навіки замурувавши драконів мого дитинства в підземному королівстві...

Високий тьотіфросин ганок з дерев'яним поруччям був нашою сценою. На ньому розігравалися вистави про трьох мушкетерів (я, як найменша, три-чотирирічна, завжди була то Атосом, то кардиналом) і одноактні п'єски власного виробництва...

От і все. Розбредуться по світу наші дитячі голоси і лише зрідка лякатимуть мешканців нового будинку. Якась інша дівчинка, відповідаючи на запитання «Де живеш?», випалить завчене: «Насвободистодва». А побачивши нову мамину сукню, захоплено, як я колись, вигукне своє перше порівняння: «Червона, як пожежна машина».

Слабó?

Іноді з дитинства виходить тато і стоїть, мружачись від яскравого світла. Ставить на стіл бідон березового соку «від зайчика», і я довго-довго літаю з його рук аж до самої стелі й назад. А потім сідаю йому на плечі, тримаюсь за волосся, і ми вирушаємо на озеро. Тато відчиняє сарай, тягне човен до води, переносить мене, відштовхується.

Він веслує, а я веду рукою по воді, гидливо відсмикуючи її від іржавих водоростей. Потім тато переходить на корму, заводить мотор, і ми пливемо Ладозьким озером, разом тримаючи кермо — його рука поверх моєї. За човном лишається легка доріжка з м'яких хвиль і сизого диму. Тато дістає вудки. Мені ще не шкода рибок, але я вже гидую черв'яками. Тому він чіпляє на гачок наживку, закидає мою вудку, і я втуплююсь очима в поплавця. Нарешті клює!

А одного разу ми не встигаємо втекти від грози. Тато накриває мене брезентом, а я визираю з-під нього і диригую розкатами грому. То спереду, то ззаду, то справа, то зліва танцюють на воді блискавки. І зовсім не страшно, бо човен зачарований, і поруч тато — а значить, нічого поганого статися не може. Нічого поганого і не стається. Дощ вщухає. Ми причалюємо біля Чорної річки, тато споруджує з брезенту намет, біля нього складає гілки «хатинкою», заселяє її зіжмаканими газетами і підпалює. Спочатку спалахує папір, а гілки лише димлять і сохнуть. Нарешті загоряються і вони. Тато набирає води в казанок, вішає над вогнем. Я лечу за іскрами в небо і гублюся серед зірок — засинаю. Вранці ми благополучно повертаємось. А на березі біля сараїв уже чекає заплакана мама...

Або ми йдемо по гриби і — це ж треба! — я знаходжу один за одним, а він — жодного! Отакий роззява! Повз пройшов, зовсім поруч, навіть на-

хилився!.. Згодом мама мені пояснить, що тато заздалегідь ходив до лісу і позначав гілочками гриби, які я маю знайти, а потім збирав ті гілочки, щоб я не здогадалась...

Або він замість ляльки купує мені діючу іграшкову ракетну установку з реактивною ракетою.

Або майструє паперового змія. Змій махає хвостом і, ніби по хвилях, забирається все вище і вище в небо. Тягне тата за мотузок, а тато — за руку — мене. Я спотикаюсь, але біжу, бо за нами лине дівтора з усіх довколишніх будинків, але ж це — мій тато, і я його нікому не віддам.

Або стягує кінці вербової гілки волосінню — і виходить лук, з якого я вчуся стріляти.

Або привозить мені з відрядження омріяні ковзани для фігурного катання.

Або залізає на другий поверх до мене в лікарняну палату, бо його не пускають, а моя сусідка померла, і я тепер одна, а світло вимкнули, і мені темно і страшно.

Або плете мені маленький кошик із кольорових дротиків, і такого більше ні в кого нема.

Завжди довкола тата хлоп'яча зграя. І всі мені заздять. Але поряд — я. Хоч і не хлопець, але своя, рідна.

Ось я, взята в лижі, стою перед спуском в яругу, а внизу високий трамплін, і біля нього — тато. Їхати страшно, але я відштовхуюсь палками, бо тато підохочує: «Слабó?» Ще можна повернути

направо чи наліво, але ж — ні, не слабó! Я стрімко злітаю і повз татові руки, готові підхопити, переможно заїжджаю аж на інший бік яру...

Або я попри мамине «хай їде — все одно не вступить, повернеться» отримую на іспиті першу п'ятірку, і тато миттєво реагує телеграмою: «Молодець так тримати вислав яблука».

А ось я, несподівано прилетівши посеред семестру, сиджу і перебираю гітарні струни, вся така депресивна, а тато сідає поруч, обнімає за плечі й питає:

— Кого поїхати вбити?

Або... Але він уже йде, а я розгублено проводжаю очима його втомлену спину. Адже давно вже не рибалю і помічаю його хитрі гілочки раніше, ніж гриби...

Я так і не пройшлася з ним на дибах і не ризикнула перестрибувати з крижини на крижину під час льодоходу. Бо — слабó.

І от уже тато востаннє ледве чутно кличе: «Таньó» — і мама сама-одна несе його на стільці з четвертого поверху, поки їде швидка допомога. Їй не слабó. А я тим часом не знаходжу собі місця в аеропорту, бо нельотна погода, а потім лечу, а потім їду, їду, їду потягом, а дорога нескінченна, і колеса скандують: «Та-ту, та-ту, та-ту...».

Як ми з тобою

Мені три роки. Я прокидаюсь і одразу біжу вкруговеньку. У великій кімнаті біля піаніно сидить і розчісує довге волосся, перекинувши його наперед...

— Мамо! — кричу я.

Вона підводить голову — ні, це не мама, а всього лише її сестра Аля. Як я могла переплутати?! У мами волосся і довше — аж до колін — і світліше, зовсім золоте. Та ще й футляр зі скрипкою поруч лежить — а в нас, крім Алі, на скрипці ніхто не грає, — всі на піаніно. Я злюсь на себе і плачу, і злюсь на себе ще більше через те, що плачу...

Мама приїжджає рідко. Бабуся читає мені вголос її листи — і коротенькі татові приписки в кінці. Вони мене обнімають і цілують, а я не розумію, як це: адже нема ні їхніх рук, ні губ, ні очей. Тільки листи...

І ось нарешті ми разом. Мама з татом працюють у різні зміни, передаючи мене з рук на руки біля прохідної, бо в садочку я хворію. Вчергове підхопивши нежить, підступно заявляю: «Це мене тато простудив». І відтоді тато, вигулюючи мене, що десять хвилин заводить до якогось під'їзду перевірити, чи не холодні в мене ноги...

Неділя. Я відмовляюсь їсти будь-що, крім великих млинців на цілу пательню, які вміє пекти тільки няня Тоня. Але няня Тоня вихідна. Але

я хочу млинців! Мама веде мене до няні в сусіднє село — добре, що недалеко. Там я вперше бачу, як доять корову, і роблю висновок: «Корівка пісяє, а ми п'ємо». Повернувшись, ділюся враженнями у дворі. І от мої знайомі, знайомі моїх знайомих і їхні знайомі відмовляються пити молоко. Дорослі проводять розслідування і виявляють, звідки ноги ростуть. Мама не свариться. Терпляче пояснює мені, чотирирічній, чому корівка має молоко, і де поділися її діти. Бо брехати не вміє.

Весна. Густе тополине повітря. Мама в моїй улюбленій березовій сукні. На голові — модна «копиця» з волосся. Мої новенькі блакитні черевички переступають через тіні дерев — топ-топ-топ. І поруч — топ-топ — мамині туфлі. Раптом туфлі зупиняються, і черевички — топ-топ-топ — запитально — на місці. Мама розгублено каже:

— Бачиш, сонечко. Виповзло погрітися, а я його роздавила...

На сухому асфальті мокрий оранжевий кружечок... Як шкода — досі — того маленького довірливого жучка...

Тато пропадає на роботі, бо вже керує цехом, і всі мої «чому» сиплються мамі на голову. Мама знає все: яка мелодія лунає з радіо, і хто її написав; столиці всіх країн; назви всіх дерев і квітів; всіх художників і їхні картини. Знає, чому взимку — зима, а влітку — літо. А ще — багато-пребагато пісень і віршів. І як усе це в її голові вміщається?

Іноді мама сердиться:
— Сказала: не знаю — значить, не знаю!
— Зна-а-єш, — вередую я, — тільки сказати не хочеш.

Наші прогулянки перед сном.
— Он, бачиш, це — Північна зірка. А та — Сиріус.

Я зазираю їй в лице і прошу:
— Розкажи про зірки.
— Зірки — чийсь чужі сонця.
— Чий?
— У них є свої планети — такі, як наша Земля.
Там теж мами гуляють з доньками — як ми з тобою. Ті зірки і є їхніми сонцями.

— А ті, чий то зірки, їх називають сонцем чи так, як ми?

— І не так, і не так, а якось інакше — своєю мовою.

— А чому мови бувають різними? Чому одне і те саме по-різному називається?

— Дуже давно люди, які жили разом, домовилися між собою, що це, наприклад, буде називатися деревом. А в іншому місці інші люди вигадали іншу назву.

— А чому?
— Що — чому?
— Чому іншу? Чому вони всі разом не зібрались і не домовились?

— Бо далеко одні від інших жили, а тоді ще не було літаків.

— Могли би листи писати одне одному і домовлятися.

— Листи теж не було як пересилати. Та й писати тоді ще не вміли.

— Як це — писати не вміли?!

— Ти і сама не так давно навчилась. Маленькі діти не вміють писати. А тоді все людство ще було маленьким.

— Мале-е-ньким? — недовіжливо тягну я. В голові сила-силенна запитань, але язик уже плутається, а очі заплющуються.

Мама — золота голова, вічна відмінниця. Як її дратувало, що в мене «все не як у людей»! Як вона намагалась подолати мою відстороненість, впертість, категоричність! Наші суперечки закінчувались її ображенням «роби, як хочеш» — і я корилась.

А одного разу зробила так, як хотіла.

І знову були листи. Вони приходили щотижня, пахли домом і так знайомо пом'якшували «л». Турбувались, радили і відповідали навіть на ті запитання, які я не спромоглася сформулювати. Ніби ми знову йшли вдвох під зоряним небом: рука в руці, мамині туфлі — топ-топ, і мої черевички — топ-топ-топ...